

Ողջոյն հայրական վերապեալ սիրելի ողջոց մերոց, Հաւաքացաց Հայ Առաքելական Սբ. եկեղեցւոյ, Օրհնութիւն ի Ս. Աշոյն

Լուսաւորչին հոգւոց մերոց եւ յամենայն մասանց, ու հասնալ են առ մեզ ի Հաւցն մերոց երանելեաց Սբ. Շնորհի

խաղաղութիւն ի Հօրէ ամենակալէ, ի Փրկչէն մեծէ Յիսուսէ Բերսուսէ եւ ի Սուրբ Հոգւոյն, Ամէն:

Տառապանքի, տարազրութեան եւ մարտիրոսութեան չորս տարին ըստ բնական ժողովուրդի եւ հոգեւորական ընտանջաւորութեան, եւ թախառնական անկողնի անտարանքութեան եւ անձնաւոր զիջելու անկողնի, հարկադրութեանց ապրիլ իրարմէ անտեղեակ, եւ զուրկ յարաբերութեան միջոցներէ:

Ինչպէս փորձելինք յաճախակի դիմումներով արածուել, տարազր չօլուստեալով զուրկ ի ձեռնի եւ արեւադարեւի կալիւն ի սրտի, այցելել վայրագայրին Հօսի, բայց ամէն անգամ կառավարական սպանական պառակտան մը մեր տարազրութեան խոտովը ըստպարտեալ, եւ փոխանակ զիս մտնելու: Բազմապարտ ժողովուրդին, շատ իսկ տեսնելով բազմաձայն կեդրոնի մէջ ընտելութիւն, եւ ոճիւր համարելով ժողովուրդին արցունքն ու արեւը անգութներու գթութեան ներկայացնելու ձեռնարկներ, զանազան նախադրական ժողովրդայնական զին մը վայր, ուր Հայու բնական անգամ չկար, ոչ իսկ քրտառեւի եւ եկեղեցիի հետք, որպէսզի մը զուցէ հոգեւոր միակերպութեամբ կը ըստ պահպանեմ եւ նոր բողոքներու ուժով իրաւասեղիք հանդիսանաւ մահա մերձ եւ ընտաշարար ժողովուրդին անունով:

Այս դժուարութիւնը պարագաները թերեւս պահ մը կարծի տուն տառապանք ժողովուրդին ինչ մասցած ըլլաւ զինքն, իր ծով ցաւերուն մէջ: Ընդհակառակն, զատկեղծութեամբ պարտականութեան դիտակցութեամբ չղարկեցաւ զիրէ, ինչպիսիք, բողոքելէ, աղիւս եւ ժողովուրդին զէմ նրկութեամբ ոճիւր համար: Բայց աշխարհ քարացած էր, նոյն իսկ բրիտանական յարկովեամբ պետութեանը Հայուն ընտելութեամբ լիազէս եւ լրացէս գրեւ շանկու համար թուրքացած էին կարծես:

Փառք Նախախնամութեան:

Ինչպէս կերպար Բարալէի որդւոց ի Բարեւոյն եօթնամեակեան զերեւութեան, նոյնպէս Համաձայնական յաղթական բանակները վերջ գրին մեր քառանկար տարազրութեան: Առաջ, մեռան մեր սիրելիներէն բերաւորներ, հիւանդութեամբ, յոթութեամբ եւ մերկութեամբ, հարկու հազարաւորներ անդր-թոյն ողբակոչութեան հիւրանքով անտառանքութեան մէջ, չուշանալով հայ կոյսեր, զետախիթ հարսեր իրենց պարկեշտութիւնը հայրենի եւ օտար գետերուն զիրեր թաղելին: Եւ համառօտեմք մարտիրոսութեան այդ անաւոր օրերէն մեռացին մեզի մեռեալները իրենց, իրենց թանկագին բնակները, սրտազան մասունքը աղիւս: Օրհնելով յիշատակն արդարեւ:

Այդ թանկագին բնակներուն թանկագին մասը կը կալ մէք զուրկ, Սիրելի ժողովուրդ վերադարձ ու վերադարձած նուիրական ձեր ծննդավայրը մեր ամենուն անցեալ, ներկայ ու ապագայ փառքն եղող կրկնական, վերադարձ, սակայն, աշխարհ երկրական, որքան տարազրութիւնն իր երկարատեւ Որդիներէ մեր վերադարձն զատիք քրտնելով ու արեւմտ շինուած առեւտրի տարաքանակ, ձեռնառնելով աղիւս խաղաղութեան, կենսաբան ու հայտնաւոր աշխարհ ու անդամները կողմացած ու խորացած, կրկնական բուրք, օճեւան, նուիրական տաճարները սրբապնդուած, եւ չար քան զամենայն հայկական բուրքերն ու ընտանեակն նկարագրելու վատասեալ:

Բայց հակառակ մարդակերպ զանազանութեան օճաղարձ քաղցրներուն, Աստուծոյ օրհնութիւնը, որ զարեւել ի վեր հովանաւորեց ու առաջնորդեց Հայ Աղղը արեւելի ու կրակի ծովերէն, հաճեցաւ վերադարձնել ամենքին, որպէսզի մեր Հայրենիքը չլրար ու չմար անդաւալ իրենց զՍողոմ եւ զԴամոք:

Սիրելեալ ժողովուրդ, վերադարձ կը նշանակէ վերադարձնել եւ վերադարձնել, եւ առ այդ անհրաժեշտ է, որ

1.— Մեր աղղային ժողովրդական ոյժերը համադրուին, համարալիս սիրելի եւ կարգապահութեամբ, հայրենի ստեղծարարութեան նպատակն իրականացան Սոփիան: Ոյժերու այս համադրութեան պէտք ունինք, որովհետեւ զիստարին եւ փառաւոր զորքի մը առջեւ կը գտնուինք: Յատկապէս մեզ կողմէն, ժողովրդական ներքին, հաստատական ընտանեակները միւս կողմէն, կրնան աւելի եւս զիստարեցնել մեզ աղղայնութեան զորքը եւ ամբողջական դատաւարութիւնը մեր արեւմտ երկունքը: Հետեւաբար Հայրաբար կը յորդորեմ զինք, որ ստեղծ քան երբեք ուշադիր ըլլաք այդ սիրելի եւ կարգապահութեան, փառապաշտ զանազանութեան, կէտ նպատակն ունենալով միայն աղղային վերադարձութիւնը եւ հայրենի վերադարձութիւնը, հոգիւ, ջանքի, զոհարարութեան կրկնապատկուածով, այս շինարար զորքին մէջ:

2.— Ընտանեակը աղղի մը բարեկամութեան ու կենսապահութեան կարիքը կը կալմէ: Հակառակ դարաւոր մարտնչութեան եւ մարտիրոսութեանց, եթէ Հայ աղղը յաղթեցաւ իր զոյգութիւնը աղղեցնել արեւմտեան ընդմէջէն, այդ ինչը նապաստանութեան հրաշագործ ոյժը ստացաւ իր ընտանեակն կենսիքի աւանդական սրտութեան: Ընտանեակն աղղի, կորովի մէկ անգամ միայն կրնայ աղղի եւ կորովի հայ մը եւ քաղաքացի մը ըլլալ: Ընկերական եւ քաղաքացիական առաքելութեանց արժանքը ընտանեակն մէջ պէտք է փնտել: Դժբախտաբար ոճարգործ կառավարութեան մը կողմէ նրկութեամբ տարազրութեան հետեւանքով Հայութեան պատուին վրայ եղեանագործութեամբ ընտաշարարները մէկ կողմէն եւ միւս կողմէն նոյն տարազրութեան իրենց աղղային ընտանեակն աղղեցնելու իրարմէ ընդ ընտանեակները, թուրքացած իր ընտանեակն կենսիքի աւանդական սրտութեան, հայ ընտանեակն ներքին ոյժը կողմացած առեւտրական, հայրաբար ու մայրական սիրոյ, ընտանեակն փառապաշտ հաստատութեան, ինչպէս նաեւ նրկութեան մը հոգին: Այս վիճակին շարունակութիւնը մահն է ընտանեակին, հետեւաբար եւ աղղին: Անհրաժեշտ է որ չորս տարին ըստ անհրաժեշտ կենսիքին հարկադրած ընտանեակն ու ընկերական զաւթնութիւնը մը անհրաժեշտ միշտ վերջ գտնեն մեր մէջ, եւ կը պէտք ամբողջ վերադարձնելու հայրենի ջանքով մը իր ընտանեակն արարական աւանդութիւններու, տարազրութեան եւ քաղաքացիական սկզբունքներէ: Եւս կրկնակցեն, այս համադրութիւնը տանց պարկեշտ ընտանեակն աղղային կենսիք ու զոյգութիւն չէ կարելի հիմնել աղատարեւած հայրենիքի մէջ:

3.— Տարազրութեան եւ ջարդի չորս տարին ըստ ընտանեակն ամենամեծ անաւոր հարուածը կրեցնելն միւս կողմ Հայ զոյգութեան — նոր սերունդէն շատեր աղղ աղղներու ընթացքին զուրկ զորքից եւ զատկապահութեան, թախառնական անտառանքութեան եւ օտար երկրներու մէջ մեռան նոյն իսկ իրենց մայրենի լեզուն, եւ հայկապարտեան սրբաշնչի օտար լեզուներու զորքած ոյժերն: Աղղեաւոր զոյգութեան հարցը սկստ յարաբերութիւններ, ունի աղղային լեզուն հետ, եւ անոնց յառաջ շինութիւնը սկստելիք զատկապահութեան կողմէն: Առաջ կը յորդորեմ զձեզ ամենքիդ, որպէսզի առձեռն գտնուած լոյսը միջոցները արժանազանք հայկական զորքներու վերակազմութեան օճակական զորքին, միջոցն որ Աղղային իշխանութիւնը ի վերջին ըլլայ միակերպ կրկնական ընդհանուր ծրագիր մը, Հայտնաբերել եւ կրկնել ըստ ներքին զարգացման նախաժողովը, որպէսզի կը կարենանք պատրաստել Հայ հոգիով եւ նկարագրով սերունդ մը որ ընդունակ ըլլայ զորքի, յառաջիկայութեան, արեւմտներու եւ վաճառականութեան, ինչպէս նաեւ զինուորական կենսիքի, Հայրենիքի եւ անոր զոյգին պաշտպանութեանը համար:

4.— Խորհուրդ կուտանք մեր լոյսը վաճառականներուն, արեւմտաւորներուն եւ երկրագործներուն, որպէսզի առանց տատանումներու վերադարձնելու օճիւրներով իրենց ընդհանուր զորքերը, որովհետեւ աւերակ հայրենիքը եւ ընդադրել ընտանեակը պէտք ունին աշխատող քաղցրներու, հրեւարդ մարդիկ եւ արքիւրագործ եւ յամառ աշխատանքի կրթութեամբ թէ՛ այս ճամբու վրայ երկու, մեծ զիստարութիւններ զոյգութիւն ունին: անոնցմէ մէկն է միւս առջ հաստեղծան կենսական խնդիրը, կարենալ անհրաժեշտ զորագործու, զորքիք եւ արքուր ու երկեր ունենալու համար, եւ միւսն է տեղ տեղ տիրող հիւ-

անդազին ու անապահով զրութիւնը: Վերջին խնդիրը կարգադրուելու վրայ է արդէն Համաձայնական ուժերու զբաւումով վտանգաւոր նկատուած վայրերուն: Բայց եթէ հայ վաճառականը, տրեւտաւորը եւ երկրագործը անգործ սպասեն ինտուց հաստեղծան երկանիկ օրուան, այդպէսով ոյժի եւ խելքի անապահովութեամբ մըն է, որ անոնք զորքած պիտի ըլլան: Սպասուած մահն իսկ է աշխատանքի ճամբուն վրայ: Առաջ անհրաժեշտ է որ հաւաքները մեր ոյժի մասնակիները, նոյն իսկ ոչնչէն ստեղծագործելու համար մեր զոյգութեան անտեսական պայմանները, հանդարդաբար բարձրանալու: համար վաճառականութեան ու ճարտարարեւտական կառարկադործութեան, ուր հասած էինք, սակէ առաջ նմանորինակ պայմաններու տակ: Անհրաժեշտ ամենքին, այն մեծ վտանգութիւնը թէ՛ հայ հոգին ու ստեղծագործ միտքը այս անգամ ալ պիտի յաղթանակէ զիստարեւտականութեանը, եւ իր արեւմտական ու ընտաշարարած անտեսականութիւններու տեւրակներէն զէպի վեր պիտի հոյակերտէ իր անտեսական կենսիքը, իր ճարտարարեւտական ինքնուրոյն զոյգութիւնը:

5.— Գաղով մեր քաղաքական ու քաղաքացիական կենսիքն եւ նոր ստեղծուած պայմաններուն, կուգամ ինչպիսիք մեր Սիրելեալ Հօրը, որպէսզի ամենաբարձր մեր ժողովուրդը հաւատարմորէն զորակցի Համաձայնական պետութեան քաղաքական եւ զինուորական իշխանութեանց, որոնք ժամանակաւոր կերպով զբաւման տակ կը պահեն մեր հոգաւորները մեր իսկ ապահովութեան համար: Եւ մեր ուղղամիտ կենսապաշտ չլոյս տանք մեր աղատութեան արժանաւորութիւնը: Վատն ենք, թէ՛ Միացեալ Հայաստանի իրաւոր ներկայացուցիչները արթնութեամբ կը հսկեն ու կը զորքեն միացեալ եւ ամբողջական Հայաստանի վերակազմութեան զորքին, արժեքներու համար, դարեւոր առաւապանքն վերջ, Հայ մարտիրոսութեան եւ մարտական ոյժերու զերագոյն զոհարարութիւնները, եւ Հայութեան մնացորդը եւ անոր սպառնալի սերունդները օճակաւ աղատ հայրենիքով մը: Եւ եթէ երբեք մեր ժողովուրդը տեղ տեղ զիստարեւտականութեան հանդիպել իր քաղաքացիական առօրեայ կենսիքն մէջ, յոյս մեծ ունինք, թէ՛ կրկնական Աղղ: Միւսութիւնները, համառոտ չուշանալու համարստեղծ ու միանգամայն զիստարեւտականութեան իրենց լուսաւոր սիրելի հայրենիքը զիստարեւտականութեան, իրենց միջնորդի պիտի տիրող իշխանութեանց մօտ: Բայց ամէն պարագայի մէջ անհրաժեշտ է սիրալիր եւ սրտաւ վերաբերում աղղ: Իշխանութիւններէն զէպի աղղին անհատը, եւ ժողովուրդէն զէպի աղղային իշխանութիւնները յարգանք, համարալիսութիւն եւ համագործակցութիւն:

6.— Առաւելապէս պարտք կը համարվի շնորհակալական Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ Բրիտանական եւ աւետարանական վարդապետութեան եւ անոր հիմնած բարոյականի մասին: Քանի զարեւել արեւմտ պատմութիւնը ցոյց կուտայ, թէ՛ Հայ աղղը իր եկեղեցւոյ եւ եկեղեցին աղղով աղղեցան: Եկեղեցին կուգամ մեզին վառաւոր ներշնչարար մեր աղղային նուիրագործութեամբ զոհարարութեան եւ աղղեւած կենսիքին, եւ իրեն անդրգոյնի ու անտեղի միջնորդի վաճառի պէս ծածկել Հայութեան կուրծքը՝ կործնելով զիստարեւտական զիստարեւտականութիւններուն, եւ աղղեցնելով յաղթանակին յոյսը: Միւսութեան վերաբերում համար եւ ընդհանր յոյսահամար, քաղաքականութիւնը՝ տատաղներուն, իր մայրական սիրելին հասցան ամէն տեղ ու ամէն ժամանակ: Հայ զբաւմանութեան ու հայ լեզուի իրեն հաւատարմութեամբ առեւտրական՝ դարեւոր մէջն սերունդներու փոխանցեց հայ քրիստոնեական կենսիքն ու հայ բարոյականի աղղային աւանդութիւնները, եւ Յիսուսի խաչին խորհուրդը մարմնաւորեց հայ ընտանեակին մէջ: Հայրենաւանդ եկեղեցւոյ Բրիտանական բարոյականին եւ անոր փրկարար վարդապետութեան օճակութեան էր որ կաղմեց Հայկական ներքին նկարագրի, այսպէսով իր վրայ ցոյցանալով առեւտրական ու միւսական ժամանակ Հայկական եկեղեցիի մը ինքնատեղ եւ ինքնուրոյն բնորոշութիւն: Հայկական հոգ ոյժ զոյգեւոր մեր Մայր եկեղեցին մէջ, զոյգ կրկնական Գողգոթայի հրաշագործութեամբ առաւորի զոհարարութեամբ Աստուծային երեւոյթներուն հետ, եւ այս պատճառով էր միայն որ Հայ աղղը յաղթեցաւ իր աշխարհներէն կրեւել իր զոյգութիւնը: Մեր ժողովուրդը իր ընտանեակն, ընկերային եւ քաղաքական կենսիքի մէջ մեր Մայր եկեղեցին Սրբազան ներշնչութիւն պիտի կենայ զոհարարութիւն: Եւ իր հաւատարմութիւն փրկարար յարաբերութիւնները պահպանել իր երկունքը Հօր հետ: Կը յանձնարարենք մեր բարեկազմ ժողովուրդին աւելի պինդ փարկ իր մայրենի եկեղեցւոյն, անոր վարդապետութիւններուն, բարոյականին, աւանդութիւններուն, կարենալ իր կենսիքին ճամբան շարունակելու: հաւատքով, յոյսով եւ սիրով: Կրօնական կենսիքը, միացած աղղային կենսիքին, պէտք է ըլլայ ճշմարիտ ցոյցում մը աղղ վարդապետութիւններուն եւ բարոյականին: Որովհետեւ զորքեր հաւատքով եւ հաւատքը զորքով կը յայտնագործուին կենսիքի ընթացքին:

Եւ որովհետեւ կը հաւատանք թէ՛ կրօնքը եւ եկեղեցին կարելի է պահպանել իր բարձրութեան մէջ կարող եւ անձուէր պաշտանութեան մը, եւ որովհետեւ հայ մարտիրոսութիւնը իր արեւմտ եկեղեցին մէջ կը ծրարէ հայ քաճառներու եւ եկեղեցականներու հոյ մը, եւ այդպէսով շատ մը եկեղեցիներ կը մնան առանց հոգեւոր պաշտօնէի, անհրաժեշտ կը նկատենք կազմակերպել առեւտրար զոյգանոց մը հոգեւոր պաշտանէից պատրաստութեան համար, ամբողջ զատկապահութիւնը, ուր ընդունուին հոգեւոր իշխանութիւններէն վկայուած առեւտրական ընտաշարարներ:

Կը յորդորեմ եւեղ զամենայն, որ հոգ տանիք հայրային ու անհատական առողջութեան հանրային անդորրութեան եւ բարոյականի, մարդու վարքով ու տառքին քաղաքացիականութեան քանի որ աղղի մը հիմնաւորութեան եւ զարգացումի շինուածութիւնը ամենակարեւոր առաջնութիւնն են առողջութիւնն ու բարեկազմութիւնը: Եւ կ'աղաչեմ զԱստուծոյ Հաւցն մերոյ, որ խոստացած է զիստարմար իր հաւատարմութիւնը, նոյնիսկ «Եթէ մոռանայցէ կին զմանուկ իւր, կամ թէ ոչ զմանցի ի ծնունդ օրովայնի իւրոյ» որպէսզի իւր Աստուծային արարչագործ չունիք փէլ Միջնորդաց եւ Սուրբ աւապաններուն մէջ ինկող հայ մարտիրոսաց սպիտակաւ եւ փոխալեալ սկզբներուն՝ ծաղկաւոր փիթի նոր սերունդ մը յարուցանելու անոնցմէ, շնչէ վերապրող հայ բնկորին՝ ամենա եւ քաղաքացիական արդատաւոր օրհնութեամբ: շնչէ քար ու քանդ հայ օճակներուն նարակերտուելու համար, շնչէ հայ սրտերուն եւ հոգիներուն սրբագործելու: համար համագործակցութեան, համարալիսութեան եւ սիրով: օճակութեամբ, շնչէ զարեւել հաճեալ հայ եկեղեցին՝ որ ինչպէս ցարդ, նոյնիսկ աշխատեալ կարողանայ իր մայրական փրկարար զէրը փրկարել իրենց միւսութեան կապ տարանջատ Հայութեան, եւ իրեն հաւատարմութեամբ առեւտրական հայ առաքելութիւններուն, շնչէ մեր կրկնական եւ բարեկազմական քաղաքական հաստատութեանց հայ հոգեւոր, նկարագրով ու կորովով զարգացնելու նոր ու աղագայ սերունդները, շնչէ հայ ընտանեակներուն սրտութեան եւ հաւատարմութեան զրոյսանել ըլլալու համար: առաւել քանքանային, որպէսզի Տաւրոս Մասիսին կապող եւ հայ արեւմտ զեղաբարեւած ծրարներ, ի փիլիսոփայական հրաշալիք հոգեւորութեան համար ըլլայ Աւետեղ երկրը, ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԵՒ ԱՆԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ առաջնորդող հրեղէն սիւնը:

Փառք, բերքս փառք, ծրարներու եւ վարդապետ արչապետներու սպասութեան եւ խաղաղութեան Աստուծոյն, ամէն:

ՏՈՒՆԵԱԼ ՅԱՄԻ ՓՐԿՂԻՆ
1919 ՅՂԵ ԱՄՍԵԱՆ ՀՈԿՏ. ԹՎԱՆԵԱ

